

A gyöngyösi glosszák.

«A németujvári glosszák» című dolgozatában ZOLNAI GYULA többek közt ezeket írja: «Az említett négy kódex [t. i. 1. Ciziók¹⁾, 2. BATHYÁNY B. miséskönyvének magyar naptára²⁾, 3. SZALKAY LÁSZLÓ glosszái³⁾], 4. Budapesti glosszák] magyar anyagának mielőbbi közzététele mind a szótármunkálat teljessége szempontjából, mind általában a nyelvtörténeti vizsgálódás céljaira elodázhatatlan szükség, hisz minden kis terület nyelvünk százados történetének e szakaszából szolgáltatathat valami kiegészítő vagy megerősítő tanúságot s fényt deríthet megoldatlan kérdéseinkre» (Nyr. 14 : 152). A mikor ZOLNAI e sorokat írta, akkor a Nyelvtörténeti Szótár munkálatai javában folytak. A szótárt be is fejezték, a nélkül, hogy e négy kódex anyaga bele került volna nyelvészetünk e monumentális alkotásába. Még ma sem mondhatjuk el, hogy mindaz, a mit ZOLNAI 1885-ben! elodázhatatlan szükségnek mondott, közzé volna téve. Pedig most már itt az ideje, hogy e nyelvemlékeink is — csak a kiadatlanokat értem — mind szókincsükben, mind grammatikájukban a nyelvész-közönséggel megismertettessenek. Követeli ezt első sorban nyelvünk története, másod sorban az immár megkezdett nagyszótári munkálat.

Ez utóbbi teszi időszerűvé azokat a sorokat, a melyeket fönnebb idéztem. Nekem e sorokhoz hozzáadni valóm is van. A magyar nyelv nagy szótárának teljessége s nyelvünk történetének lehető legpontosabb ismerete megköveteli, hogy ne elégedjünk meg azzal, hogy az ismert anyagot egybegyűjtjük, közzéteszszük s így értékesítjük a már ismertet a szótármunkálatoknál, hanem kutassunk újabb anyag után is. A kutatásnak szerintem főcélja az volna, hogy átvizsgálja magyar glosszák gyűjtése céljából a hazai vidéki könyvtárak incunabulumait és XV. XVI. századi kéziratait. Ilyen könyvtárakúl jelölöm meg első sorban a gyön-

¹⁾ RMK. 2 : 367—368., 1880—2. 1885.

²⁾ Vö. ZOLNAI Gy. A Batthyány-miséskönyv magyar naptára és lap-széli jegyzetei (Mkönyvszemle új folyam 3 : 106.).

³⁾ Vö. SZAMOTA ISTVÁN: Szalkai L. glosszái, NyK. XXV : 452.

gyösi és csíksomlyói ferenczrendi kolostor könyvtárát, ilyenül a gyulafehérvári BATHYÁNY, a pozsonyi lyceumi és ferenczrendi könyvtárt. E könyvtárak egyike-másika ma is rendezetlen. A mit belőlük egy-egy kiállításunk bemutatott, mind azt bizonyítja, hogy magyar nyelvű glosszák szempontjából igen becses anyagot tartalmaznak. Példákkal igazolhatom ez állítást. Az 1882-ik évi könyvkiállítás Kalauza azt írja, hogy a BATHYÁNY-könyvtárból 48. szám alatt kiállított, 1497-ből származó «Ünnepi és vasárnapi szent beszédek»-ben itt-ott magyar glosszák is vannak. Ugyancsak ebben a könyvtárban az 1871-ben kiadott «Index manuscriptorum» 54. lapja szerint van egy «Vocabularii latino-hungarici fragmentum fol* 35», a melynek tartalma, kora teljesen ismeretlen. Ha már most figyelembe vesszük azt, hogy az Országos levéltárban éppen a gyulafehérvári káptalan iratai közt őriznek egy magyar-latin szótárt,* melyről NAGY GYULA, a szótár-töredék közlője (vö. Magyar könyvszemle, régi folyam 12: 100—110) egész bizonyosnak tartja, «hogy CALEPINUS magyarázóit hagyták reánk, csekély vigasztalásul a nagy veszteségért, mely e derék munka többi részeinek elpusztulásával irodalmunkat érte», méltán kíváncsiak lehetünk e 35 lapra terjedő szótártöredékre is. Ugyancsak ennek a könyvkiállításnak a Kalauzában a 129., 130., 131., 132. szám alatt felsorolt könyvekben — a mint háromról magam is meggyőződtem — vannak szórványosan magyar glosszák; a 132. szám alatt felsorolt kéziratot nem láttam, de KOLLÁNYI FERENCZ, ki a Századokban most megjelenő «A sz. ferenczrendiek története a XVI. század első felében» című tanulmányához használta, állítja, hogy itt-ott vannak benne lapszéli magyar glosezák is. Mindezeket a glosszákat sehol senki sem közölte; a könyvkiállításról visszaküldték az illető tulajdonosoknak, s a hol rendezetlen könyvtár, az illető kéziratra újból csak hosszas kereséssel lehet ráakadni.

Ugyancsak itt akarok megemlékezni azokról a glosszákról is, a melyek a könyvkiállítás Kalauza szerint (40. l., 127. szám) a budapesti tudomány-egyetem könyvtárának ily című művében fordulnak elő: «Constitutiones fratrum eremitarum ordinis S. Pauli primi Eremitæ Regulam Beati Augustini Professorum a XV. századból.» A Kalauz e könyvről ezt írja: «Másolta ismeretlen magyarországi pálos, ki a szöveg közé igen sok magyar szót írt. A nyitott lapon ezek a magyar jegyzetek olvashatók: «wylagnak nagyob genyeresegyebewl» stb. stb. Ezt a könyvet sokan keresték, és keresik mai is, így a többek közt e sorok írója is. A tud. egyetem könyvtárában azonban ilyen könyv nincs, hanem e helyett találunk a Cod. Lat. Sæc. XVI. Nr. 114. jelzés alatt egy kódexet, a melynek az «Exposicio Regule beati Augustini episcopi» fejtegeté-

*) Időközben e szótár a M. N. Múzeum levéltárába került.

sében a 20. lapon ugyanazokat a glosszákat olvashatjuk, a melyeket az 1882. évi könyvkiállítás Kalauza közöl egy állítólagos XV. századi pálos-rendi constitutiókat tartalmazó kódexből. Csakis a Kalauz hibás cím-közlése az oka annak is, hogy e XVI. századi, a Kalauz szerint XV. századi kéziratot ZOLNAI-nak újból kellett fölfedeznie s e glosszákat ő aztán a Nyk. 25. évf. 49. lapján közölte is. Czikkéből azt látom, hogy a Kalauz hibájára ő sem jött rá, mert az ő «XVI. századi magyar glosszák az egyetemi könyvtárban» című értekezéséből kivehető, hogy e glosszákra ő is csak véletlenül bukkant rá, s bemutatta őket mint teljesen ismeretleneket, pedig az 1887-iki kiállítási Kalauzban is tulajdonképp róluk van szó.

A mi az 1882-iki kiállításon megtörtént, az ismétlődött a legutóbbi millenniumi kiállítás alkalmával is. Itt csak az alább ismertetendő glosszák sorsát kell elbeszélmem. Az a kézirat, a melyben a gondos kegyelet a Gyöngyösi glosszákat megőrizte, az 1896-iki millenniumi kiállítás történelmi főcsoportjának törzskönyve szerint szintén ki volt állítva, de a törzskönyv 1925. lapszáma egyetlen szóval sem árulja el, hogy magyar nyelvi szempontból becses dolgok vannak a kéziratban. A kézirat a kiállítás után Gyöngyösre került, s mivel a könyvtár ott rendezetlen, újból való megtalálása tisztán a véletlen műve volt.

Mindazok alapján, a miket Gyöngyösön tapasztaltam s a miket eddig felhoztam, határozottan állíthatom, hogy a vidéki, különösen a rendi könyvtárak rendszeres átbúvárlásával még sok, ha nem is összefüggő nyelvemléket, de a mohácsi vész előtti korból igen sok glosszát fogunk találni. A kutatásnak ki kell terjednie a latinnyelvű kéziratokra és az incunabulumokra is. S hogy az incunabulumok átvizsgálása nem hiába való, bizonyítja az, hogy a gyöngyösi rendi könyvtárban PAPIAS Vocabulariumának 1496-iki és PARATUS Sermones Dominicales-einek 1503-iki kiadásában magamnak is tekintélyes számú magyar glosszát sikerült találnom. S e kutatásnál nem jöhet tekintetbe az, hogy az egyik incunabulumban vagy kéziratban öt-hat glosszát találunk csak, a másikban pedig százat. Az öt-hat adat közt is akadhat egy olyan becses, a mely eddigi tudásunkat megjobbítja vagy egy nyelvtényről vallott nézetünket megerősíti. Azt se szabad felednünk, hogy ez öt-hat adat közt lehet akár a szókinés tekintetéből, akár az alaktan vagy mondatban szempontjából teljesen ismeretlen. S az első eshetőségre példát is idézhetnék egy 1518-ból származó, Gyöngyösön levő latin kéziratból.

Nekem tehát az a nézetem, hogy a magyar glosszák gyűjtését meg kell indítani. Ne legyen pusztá pium desiderium az a kívánságunk, hogy itt az ideje szótárírásunk érdekében annak, hogy megcsináljuk azt a fárasztó, de eredményeivel a fáradságot búsán megfizető munkát, a mit DIEFENBACH a középkori német glosszák terén, BRANDL, ERBEN, HANKA

pedig a csehekén véghez vitt.¹⁾ Bizton hiszem s az eddigi tapasztalatok, a középkori szótárírás, mohácsi vész előtti műveltségi állapotaink ismerete alapján állítom, hogy bőséges anyag van egy «Codex glossarum medii aevi hungaritatis»-ra, a mely glossarium ép olyan becses és nélkülözhetetlen eszköze lesz a magyar nyelvtörténeti vizsgálatnak, mint a milyen a Nyelvtört. Szótár vagy a milyen lesz a középkori oklevelek magyar szavainak nemsokára megjelenő SZAMOTA-ZOLNAI-féle gyűjteménye.

Ezek után áttérek a Gyöngyösi glosszák ismertetésére, a melyeket akkor találtam a gyöngyösi sz. ferenczrendi kolostor könyvtárában, mikor a Gyöngyösi szótár-töredék szerzőit kutattam.

A Gyöngyösi glosszák — számszerint 417 — egy kis nyolczad-rétű papiros-kódexben maradtak ránk. A kódex. bőrbe van kötve s hátulsó lapján ezt a felírást viseli: «Codex M. S. Statuta antiqua in Athya continens». A kódex bibliografiai leírását mellőzöm. A mi glosszáink — négynek a kivételével — a 8 a. oldaltól az 57. a-ig terjedő oldalakon fordulnak elő. A kódex e része, a hol a glosszák vannak, magában foglalja a magyarországi sz. Ferencz-rend (observansok) Attyán, LASKÓ OSVÁT tartományfőnök alatt megállapított constitutióit. Ezeket a constitutiókat folyton másolták. Magamnak is négy másolatról van tudomásom s e négyről részint személyes tapasztalat, részint KOLLÁNYI FERENCZ értesítése alapján állíthatom, hogy mindegyik másolatban van többkevesebb glossza. A legkésőbbi másolat, a melyet ismerek, 1535-ből való, s abban a kódexben fordul elő, melyből KEINZ FRIGYES «Zwei alte ungarische Texte» (München 1879.) czím alatt, két kis összefüggő, a XVI. század második feléből való apróságot közölt. A mi másolatunk 1512-ből való. Ezt a tényt a 57. a. lapon a következő bejegyzés adja tudtunkra: «Nomen scriptoris si tu cognoscere uelis, *La tibi dat dis et ultima laus.* Anno salutis nostre Quingentesimo duodecimo supra millesimum ihus ma.» Ebből megtudjuk, hogy az atyai constitutióknak e darabját LÁSZLÓ barát másolta 1512-ben.²⁾ Hogy ki volt e LÁSZLÓ barát, megmondani nem tudom. A gyöngyösi ferenczrendi könyvtárban hasztalan kerestem az «Acta capituli» kéziratot, a hol állítólag a rend XVI. századbeli tagjai föl vannak jegyezve. A másolás éve tehát 1512; ez az év az a határpont, a melynél a mi glosszáink régebbiek nem lehetnek. De nem is sokkal későbbiek. Ennek az állításnak a bizonyítására, valamint a glosszáknak nagy vonásokban való ismertetésére álljanak itt a következő adatok.³⁾

1) Vö.: J. VLČEK: Dějiny české literatury², 13. l.

2) Vö. a LADISLAUS ilyen magyarázataira Érdyc. 394., VEINSTEIN-HEVESS K.: A Jord. és Érdy-codex 11. l.

3) A glossza mellé tett szám a gyűjteményben való előfordulásnak a száma.

A) I g e k é p z é s.

1. Az *-ít* képző glosszáinkban csakis *-oijt*, *-ëjt*, *-öjt* alakkal van meg, még pedig a következő példákban: *zoroijtasseg* 231, *amossoijtasa*: hamisítása 313, *elfordoijt* 326, *tlajido[no]jytanj* 153; *enhejttessenek* 2, *enhejtessenek* 75, *enhejchjyek* 374, *kezerejytven* 7, *kezerejtessenek* 90, *kezerejyte* = kényszerítő 234, *elegejche* 43.

2. Az *-ül*, *-ül* igeképző két esetet leszámítva (*fordulat* 23, *epvles* 407) *-ól*, *-él* alakkal fordul elő; pl. *fordolassokban* 25, *iarolvan* 89, *jobbolasht* 210, *indolatok* 242; *epeleteth* 59, *epeleth* 118, *epeleti* 119, *eppel-teth* 200, *eregbeltesseg* 71, *zendeles* 78. A *koldúlni* ige, a mely azonban **koldó* igenévből képzett denominális ige (vö. M. U. Sz. 34), szintén nyiltabb hanggal fordul elő: *kvldolok* 203.

B) N é v s z ó k é p z é s.

1. A deverbális névszók közül megemlítést érdemel az eredetibb *-alm*, *elm*-mel képzett következő két példa: *birodalm* 32, *kez engedelm* tetele 363.

2. A jelen idejű melléknévi igenévképző magashangú alakja *e*-vel van meg az összes példákban (vö. azonban a jövő idejű melléknévi igenévképzőt *e* példában: *beueendo* 188); példák: *hirueste* 342, *twrvincerze* (414, a szövegben tollhibásan *kurvinvezze*), *teuelge* 326, *kevetkeze* 286, *kezereyte* 234, *egenllesegere* 229, *egenllekepen* 187, *bemenenek* (bemenőnek) 138, *perleketh* 96. Ide tartoznak még glosszáink közül a következők: *ide* (idő) 24, 88, 317, *weles* (velős) 4, *zepletelen* (a szövegben tollhibából *zepletel* 125), *zepletelen* 167, *eresak* 308. Itt említem meg a 286-ik számú glosszát is: *else*: első.

3. A határozó igenév *-ván*, *-ven* alakban fordul elő. A példákat, mivel a glosszák kora kérdésének eldöntésénél nem fontosak mellő, zöm. (Vö. azonban: *vonva* 245.)

4. A denominális névszóképzők közül a következők megemlítésére szorítkozom: a) Az *-s* nom. possessoris képző előtti magánhangzó a mainál egy fokkal zártabbnak van írva kétszer, még pedig egy és ugyanazon szóban: *dagaljius* (dagályos) 304, 331; ugyancsak kétszer van meg ez a szó a mai hangalakkal: *dagaljios* 316, 400. β) Az *-ú*, *-ü* birtokos képzőnek *-ó*, *-é* az alakja, pl. *neguen zamo naph* 150, *allapatho* 199, *eghzyjne* vel *hamuzine* 219. (Vö. fönt az *-ül*, *-ül* igeképzőnek s alább a ragnak hasonló régiebb alakjait.)

c) I g e r a g o z á s.

Glosszáink közt első vagy második személyű igealak nem fordul elő; megemlítést érdemelnek azonban a *lakozyjanak* 257, *igekezijen* 295 felszólító módbeli igealakok, a melyek sziszegő után a *j*-t megőrizték (vö. azonban egy példában *elvalazza*: deputet 103).

D) Névragozás.

1. A *-tól* és *-től* helyett legnagyobbbész *-bel* és *-tel*-t (olv. *-bél*, *-tél*) találunk, pl. *a) zerezesebel* 310, *zerezesebél* 397, *vetesebel* 311, 312, *illetesebel* 320, *esethbel esetbel* 323, 329, 330, *igekezettel* 372; (vö. azonban *tevelgesbwl* 191, *esetekbowl* 52, *kistetibwl* 66, *esetbwl* 306); *β) fettel föttől* 235, *zemelektel* 385, vö. azonban *terechelesektvl* 386.

2. Az *-ül*, *-ül* rag *-ól*, *-él* alakban van meg: *oltalmazool* 136, *nia-iassagol* 273; *hektelenel* (éktelenül) 350. Ide kell sorolnunk a *magjaraanzaol* 127 glosszát is, a mely tollhibás alak *magjarazasol* helyett.

3. Csak megemlítem, mert a jegyzetben részletesebben szólok róla, az *enkenniken* (sponte) 292. glosszát. A *-ként* rag csak egy példában van meg, még pedig *i*-vel: *egenkin* 303; hasonlóképp *i*-vel találjuk az *-ént* ragot is a *szerint*-ben (több példában).

4. A birtokos személyragozásnál megemlítést érdemelnek a következő példák: *egessegék* (egységük) 57, *esekbe* (eszükbe) 319, *bevlchesegek* (bölcességük) 276.

Végül megemlítem a *nélkül* és *kívül* névutókkal ellátott szavakat; a *nélkül* egy esetet kivéve (valastas *neklwlalok* 149) mindég *nekil*-nek van írva (olv. *nekil*), példák; *kethseg nekijl* 9, *valogatas nekil* 38, 237, *epeleti nekil* 119, *sajjatnekil* 213, *kegelmezezs nekil* 355. A *kívül* névutóra csak két példa van a glosszák közt; ezek: *tervin kiuel valo esseth* 48, 54, *ziksegnek kijvele* 135.

Ennyi bizonyítékkal, azt hiszem, valószínűvé tettem, hogy a Gyöngyösi glosszák az 1512. évnél nem sokkal fiatalabbak. A kit ez a bizonyítás meg nem győz, vessen vizsgálat alá glosszáinkat hangtani szempontból. A Gyöngyösi glosszák hangálladéka, különösen a hangszinbeli sajátóságok tekintetében, régies és semmi szín alatt se ifjabb az 1512—1520 közti időnél.

1. (2. a. *) Conspiraciones coniuracionesque: *Egbe fanalodasokoth kegetlen thanachok*

2. coherceanant: . . . *hjetessenek Enhejttessenek*

*) A zárójelbe tett számok a kódex lapszámát jelölik.

1. *Egbe fanalodasokoth* olv. *egybe fanyalodásokoth*, s vö. *fanyalod* KRESZN., *fanyalog* NySz. *fanyalodik* MTsz. A szó e glosszában még egyszer előkerül (106. sz. a.) s itt a «colligatio» szó felett áll; az illető hely így hangzik: «Quicunque vero in visitacione contra aliquem presertim prelatum suum colligaciones fecerint false accusando. Carceri mancipentur — *Egbe fanalodassth.*» Mivel a szó két esetben következetesen van írva, azt hiszem, nem vehető egynek a *fonalodik* (MTsz.) ígével; vö. *fonalokath*: *rixas*, *fonalságh*: *rixá* NySz.

2. *coherceanant* tollh. *choerceant*, *coerceant* h. vö.

3. (2. b.) Ebrietas est flagiciorum omnium mater: peccatis <i>vetknek</i>	19. (9. b.) Regule tenore obligaret: <i>Erejevel kethelezne</i>
4. (8. a.) medullam: <i>weles zjyros</i>	20. Quodque: <i>Mij</i>
5. summariam: <i>gijejtesej Egbe</i>	21. discurrendo: <i>Megfutosan</i>
6. (8. b.) in populum peculiarem: <i>valaztoth</i>	22. (10. a.) contumacia: <i>dagaljossag</i>
7. coartando: <i>kezerejtvén</i>	23. vltra duas reuoluciones id est quadriennium: <i>fordulat</i>
8. Quamquam: <i>Jolleheth</i>	24. (10. b.) pro tempore consti- tuti: <i>Ide zerint zerzetthek</i>
9. vere vel nimium: <i>kethsej nekijl</i>	25. singulis reuolucionibus: <i>m for-</i> <i>dolassokban</i>
10. (9. a.) casuum: <i>esethek</i>	26. considerando: <i>Esebe veuen</i>
11. emergencium: <i>tertenethnek</i>	27. exortet: <i>Inche</i>
12. Cuiusquedam varietas: <i>Mellej- nek kijlem volta</i>	28. planis verbis: <i>lassu bezeddel</i>
13. memorie: <i>Emlekeznek</i>	29. verba inhonesta: <i>Tistelethlen</i>
14. de illarum flosculis: <i>zersesvul</i>	30. laboret: <i>inchelkedjyk</i>
15. queque: <i>Mellij vala</i>	31. aduocati: <i>Sosoloj</i>
16. causetur: <i>panazolnij</i>	32. (11. a.) possessiones: <i>Bírodalm</i>
17. ad papales: <i>papaij</i>	33. Barones et alias personas no- tabiles: <i>Jobbagjokth</i>
18. absque consciencie scrupulo: <i>lelkij fuldaldas</i>	

374.; a magyar glossza első szótagja olvashatatlan, oldalt azonban *Enhejttesenek*-re van kijavítva.

3. *vetknek*; olvasható *vetkinek* is.

7. Olv. *készerejtvén*, vö. ZOLNAI Nyelveml. 120.

12. *Mellejeknek*=*Melljeknek*, vö. 15. sz.; — *kijlem volta* olv. *kilém volta*, vö. *kilomseg* (olv. *kilömség*) NySz.

13. *Emlekeznek* tollh. *Emlekezethnek* h.

14. A magyar glosszát esetleg *zersesrel zersesvul* (*szérszéről*)-nek is lehetne átírni; a szövegnek olvasása biztosan meg nem állapítható; a *szérsés* itt levő jelentésére vö. NySz.: *szérsés* (11: ornamentum, schmuck.).

18. *Lelkij fuldaldas*: *conscientiae scrupulus*. Vö. *fuldaldas* NySz. — Az itt levő kapcsolatban és alakban ez az első adat.

25. *fordolásokban* előtti *m* érthetetlen; talán kihuzatlan tollhiba (hasonló hibát l. ZOLNAI Nyelveml. 109.) — vagy talán egy megkezdett *megnek* a maradványa.

30. Az *incselküdik*-nek régen «törekedni, iparkodni» volt a jelentése, l. NySz. és ZOLNAI, Nyelveml. 235. — A glossza példa az *i*-zésre, olv. *incselkedjyk*; *i*-ző példák még a glosszák közül a következők: *tervin* olv. *térviny* (48, 54, 194; vö. azonban *terven* 322. és 414), *kistetibul* (66). *kijzetesenek* (318).

33. *Jobbagjokth* a „Barones” szó felett áll; ez a jelentés a régi nyelvben közönséges, vö. NySzót., MELICH: Gyöngy. szót. tör. Az itt levő adat lehet tollhiba *Jobbagjokth* h.

34. *coniunia*: *vendegse*
 35. *sorores*: *hvgokoth*
 36. *in suis curijs*: *vruarokba*
 37. *cuiuscunqve sint condicionis*:
allapadbolvaloklet. .
 38. *indistincte*: *valogatas nekil*
 39. *prouisionem*: *segekthsegeth*
 40. *determinante*: *valazkeppen*
 41. *ad aliquid datum*: *valamire*
hagjathat
 42. (11. b.) *procuraciones libro-*
rum: *veteleth*
 43. *reficiat*: *Elegejche*
 44. *extorta*: *kethelen*
 45. (12. a.) *compactacione*: *zerzes*
 46. *ne mutet*: *el ne valtostassa*
 47. (12. b.) *potest dispen-*
sare: *kegelmezhet*
 48. *in irregularitate*: *tervin kiuel-*
valo eseth [Engeded
 49. *secundum indulta apostolica*:
 50. *potest dispensare*: *kegelmezheth*
 51. *promoveantur*: *felvetessenek*
 52. *Exceptis semper casibus*: *Ese-*
tekbewl
 53. (13. a.) *ex rationali causa*:
okosokbol
 54. *super irregularitatibus*: *tervin*
kivel valo eset . . . l
 55. *dumtaxat*: *Chak*
 56. *mutillacionis membrorum*: *ta-*
gognak zakadasibol
 57. (13. b.) *concordiam*: *Egessegek*
 58. *Juxta . . . decenciam conuen-*
tium et locorum: *alkolmassaga*
zerint
 59. *edificia*: *epeleteth*
 60. *Nobiles*: *Jeles*
 61. (14. a.) *ex causa rationali*:
Jeles okbol
 62. *deputare*: *valasztanj*
 63. *in sua absencia*: *Jelennem leuen*
 64. *absolutio*: *odozath*
 65. *Quibus absentibus*: *Jelennem-*
leven
 66. *Si vero ex antiqui hostis su-*
gestionem aliquem incarcerare
contingat: *a'gellegnek kistetibvl*
 67. (14. b.) *providenciam*: *hozza-*
latast

34. *vendegse* tollh. *vendegseg* h.; ez a tollh. glosszáink közt gyakori, vö. 209, 212, 304, 404. sz. alatt.

36. A szó kétséget kizáróan *vruarokba*-nak van írva s nem talán *rduarokba*; olv. *úrvdrokba*; a szó másutt nem fordul elő.

37. A . . . *let* (esetleg *ke* is lehet) okvetlen a *legyenek* vagy *lettek* első szótágja; hasonló tollhiba van a 396. számú glosszában.

39. Olv. *segédséget*.

42. Olv. *vételét*.

44. Olv. *kételen* s vö. ZOLNAI, Nyelveml. 139.

48. Olv. *térviny kívül való eset*.

49. Olv. *engedet* *indultum*; csakis néhány kódexben fordul elő; a *d* t írásra vö. még 112, 121. sz. a.

54. Az *eset* szó ragja olvashatatlan; annyit azonban biztosan ki lehet venni, hogy valamely *l*-re végződő raggal volt a szó ellátva.

57. Olv. *egyösségék* «egyösségük».

58. A *zerint* beli *n* rövidítő jellel van kiírva.

64. Olv. *ódozat* s vö. NySz.

66. *a'g ellegnek* tollh. *ag ellensegnek* h.; *kistetibvl*-re vö. NySz.: *kesz-*
tet: *versuchung*, Debr. c.: «sok buyasagot tól órdögnek *kiztetiből*».

68. (15. a.) qui per se vel suum commissarium prouidebit: <i>vizette valo</i>	85. infra diem naturalem: <i>termeszt zerin valonapnak alata</i>
69. pax et concordia: <i>Egenesseg</i>	86. contra inhibitionem gwardiani: <i>tiltasa ellen</i>
70. nutriatur: <i>Neueltesseg</i>	87. Notabilem: <i>Jeles</i>
71. (15. b.) augeatur: <i>Eregbeltesseg</i>	88. cottidiana necessitas vel pro tempore: <i>Ide zerint valo zikseg</i>
72. scandalum: <i>Botrankozas</i>	89. occurrens: <i>iarolvan</i>
73. prouidenciam: <i>hozzalatast</i>	90. ad id specialiter cogat: <i>es zizseggel kezerejtessek</i>
74. discretam: <i>Ertelmes</i>	91. (16. b.) Similiter: <i>Azonkeppen</i>
75. compescantur: <i>Enhejytessenek</i>	92. humaniter: <i>kegesen</i>
76. procurantur: <i>Zerestessenek</i>	93. erga fratres invalidos: <i>thetetlenhez</i>
77. cuiuscunque conditionis et status: <i>allapadbol valo</i>	94. contencio: <i>vetheses</i>
78. rumor: <i>zendeles</i>	95. allegacionibus: <i>panazlasokoth</i>
79. turbacio: <i>haboro sag</i> [rezere]	96. litigiosis: <i>perleketh</i>
80. (16. a.) maioris partis: <i>Najjob</i>	97. penitentiam taxatam: <i>hagjiod</i>
81. eidem pene subiaceat: <i>Azonkinnak alajja uettesseg</i>	98. discrepat: <i>kjlendez</i>
82. contumeliis: <i>Bozzv</i>	99. (17. a.) ut prouideant: <i>hog hozalassanak</i>
83. inhonestis verbis: <i>tistetlen</i>	
84. afficit: <i>illethi</i>	

68. *vizette való*-ra vö. Nysz. vizsett alatt a Döbr., Weszpr. és Keszth. c. adatait.

70. A *k* helyett *g* glosszáinkban igen gyakori; más emlékekben is, vö. pl. NyK. 25: 51. t hyltasseg stb.

80. *Najjob rezere*, olv. *nagyobb részére* v. *najobb részére*. A nép nyelvben van *naobb* alak is (Győr m. Szigetköz, MTsz.), a melyből *j* hiátustöltővel *najobb* is válhatott. Tekintetbe kell azt is vennünk, hogy a mi glosszáírónk *ij*-al többször a *j*-hangot is jelöli (vö. *vtomjaro* 328, *lakozijanak* 257, *igekezijen* 295). Ugyancsak *j*-nek kell olvasnunk a 225. sz. alatt levő *lejen* alakot is, a melyben az *ij* szintén két vocalis közt áll s a *j*-nek a jele (lásd erről 225. alatt).

85. *zerin*=*szérint*, többször *t* nélkül van írva.

90. *zizseggel* tollh. *zikseggel* h.

93. —*hezez*-beli második —*ez* kihuzatlan tollhiba.

94. *vetheses*, olv. *vetzés*; a glossza oly világosan és határozottan van írva, hogy aligha lehet tollhiba egy sehonnán ki nem mutatott **vetélkezés* h. (a megfelelés olyan volna mint *rabotálkozom*: *rabotálkodom*, MELICH: Gyöngy. szót. tör. 2715; *gondolkodom* *gondolkozom* TMNy. 447, *fegyverkedik*: *fegyverkezik* ZOLNAI, Nyelveml. 103, tehát **vetélkezés*: *vetélkedés*); valószínű, hogy a szó a *vet*-nek **vetés* (vö. *vetél*) frequentativumából van képezve; vö. *tipál*, **tépdál*-ból és *tépdáz* TMNy. 398.

97. *hagjiod*=*hagyott*, vö. NySz. hagyott 3.

98. *kjlendez* tollh. *kjlenbez*, *kjlembez* h.

100. prouideant: *hozzalassanak*
 101. possint concedere: *Engethetik*
 102. Ad quos eligendos: *kijknek valasztassara*
 103. deputet: *Elvalazza*
 104. (17. b.) presentent: *Beaggijag*
 105. iuxta tenorem litterarum: *erejjevel*
 106. colligaciones: *Egbe fanalodassth*
 107. (18. a.) Ad accusationes: *vado-*
 108. priuate: *Thithkon* [lasara
 109. fratrem ydoneum: *alkolmast*
 110. accuset: *vadolijon*
 111. que: *meliel*
 112. accusato: *radold*
 113. infligi: *getreni*
 114. accusator: *vadolo*
 115. (18. b.) obligat se: *Igerij*
 116. per testes: *tanoknak miatha*
 117. in priuato: *tithkon*
 118. (19. a.) *zerzes es epeleth*
 119. absque constitucione edificiorum: *Minden zerzessnek epeleti nekil*
 120. relaxacionis: *lankathsagabol*
 121. accusatus: *megvadold*
 122. (19. b.) intimare: *Jelenthenj*
 123. insinuat: *Jelenthetik*
 124. obseruanda: *megtartass*
 125. Castitas illibata: *zepletel*
 126. insinuat: *ielentethik*
 127. declarandum: *magjjaranzaol*
 128. (20. a.) equipolencia: *hasonlatossok*
 129. vim habencia: *Erejet vallijak*
 130. temeraria transgressio: *bator-sagos*
 131. monitoria: *Intesek*
 132. indifferencia: *valogatasskeppen valok*
 133. clarius innotescant: *Nilrabban Jelentessenek*
 134. monialium: *appacchaknak*
 135. (20. b.) extra casum necessitatis: *ziksegnak kijrele*
 136. in protectorem: *oltalmazool*
 137. equipolencia: *hasonlatos.*
 138. ingrediencium: *Bemenenek*
 139. diuinum officium: *isteni zolosmath*
 140. quadraginta: *Neguen ualoth*
 141. (21. a.) examinati: *megkerdezettek*
 142. vim preceptorum habencia: *Erejeth vallijak*
 143. (21. b.) in sufficientem: *Nem-elegnek lenni*
 144. monitoria: *Intesek*
 145. (22. a.) reprehendunt: *ellenznek*
 146. arguunt: *fegyelmeznek*
 147. littigent: *haborogjanak*
 148. contendant: *vetekegijenek*
 149. (22. b.) hec sunt monitoria indifferencia: *valastas nekulvalok*
 150. Quadragesimam: *Neguen Zamo Napoth*
 151. (23. a.) difficiles: *Neheznek*
 152. in obediendo: *Engedesbe*

106. Vö. 1. alatti jegyz.

112. *vadold*=vádolt, vö. 49.

118. Ez a glossza a 19. a. oldal felső szélére van írva, nyilván a következő (119.) értelmezéséhez tartozik.

121. Olv. *mégvádolt*, s vö. 49.

125. *zepletel* tollh. *zepletelen* h., vö. 167.

127. *magjjaranzaol* tollh. *magjjarazasol* h.

141. Nyilván tollh. *megkerdezettek* (= megkérdezettek) h.

142. Vö. 129. számú glosszával.

145. *ellenznek*; talán nem tollhibából járulékhangzó nélküli alak.

153. Appropriare: *Tvlajdojtanj*
 154. in arbitrij facultatem: *akarat-thianak hatalmaala*
 155. vtendo: *Eluen*
 156. donando: *Eladvon*
 157. vendendo: *Elarolvan*
 158. in pignorando: *El zalagojvan*
 159. commutando: *elcherelven*
 160. actus: *dolog*
 161. sunt interdicti: *tiltoktak*
 162. Interdicitur: *Megtiltatik*
 163. attenditur: *Erthetik*
 164. In quantitate: *Mij voltaba*
 165. In somptuositate: *dragalatos voltaba*
 166. preciosum: *dragalatos*
 167. Castitas illibata: *zeppletelen*
 168. (23. b.) se abstineant: *zenvet-tessek*
 169. euidenter: *Njlván*
 170. notati: *jjezzettének*
 171. si admoniti: *ha intettének*
 172. correcti: *fejelmeztének*
 173. absoluantur: *mejjfoztassanak*
 174. puniantur: *Gettressenek*
 175. consuetus: *zokast veth*
 176. sequestrari: *eluannj*
 177. iudicio sui prelati: *fejedelme iteletiserint*
 178. correctus: *fejelmeztetett*
 179. priuatus: *foztatoth*
 180. ad arbitrium prelatorum: *akarathijabol*
 181. sequestraciones: *Elwalasok*
 182. innominabili: *nevezetlen*
 183. (24. a.) propter quod ira dei venit in filios diffidencia: *hjteltensegnek fjjajira*
 184. fuerit notatus: *Jezzeteteth*
 185. (fuerit) conuictus: *Gjjezteteth*
 186. ingressus: *Bemenes*
 187. indifferenter: *Egenllekepen*
 188. recipiendus: *beueendo*
 189. fidelis: *hijw*
 190. catholicus: *kerechijen*
 191. de nullo errore: *tevelgesbul*
 192. promptus: *kez*
 193. (24. b.) debitis expeditus: *Azossagtol zabad*
 194. Legittime natus: *Tervinzerint zileteth*
 195. Condicione liber: *Allappath-iaba zabad*
 196. Wlgari fama: *ez vilagi hirrel*
 197. notatus: *Jezzeteteth*
 198. Competenter literatus: *alkolmas irastudo*
 199. vel talis condicionis: *allapatho leuen*
 200. edificacionem: *eppeteteth*
 201. citra: *alatha*
 202. vltra: *felethe*
 203. de ordine mendicancium: *kvldolok*
 204. concedatur: *engettesseg*
 205. irrita sit et cassa: *hejjabavalo*

153. Az író az *n* rövidítő jelét nem írta ki, értsd *tv-lajdomojtanj*. Hasonló tollhiba van a 416. számú glosszában.

156. *Eladvon* tollh. *Eladvan* h.

158. *Elzalagojvan*; valószínű, hogy *elzalagojtván* h.

161. *tiltoktak*, olv. *tiltottak*.

168. Vö. NySz.: szenvedetesség: abstinencia.

176. *eluannj*, olv. *elvonni*; lehet azonban *elualn* is, mert az *n* rövidítő jele akár későbbi *l*-lé javításnak is tekinthető, vö. 181. sequestraciones: *elwalasok*.

190. *kerechijen*, olv. *kérésztjén*.

193. *Azossagtol* tollh. *Adossagtol* h.

206. (25. a.) idoneum : *Alkolmash*
 207. Maturum : *Erth Erkulch*
 208. discretum : *Ertelmesth*
 209. expertum : *bijzonssa vet*
 210. et humiliter suscipiant emenda[cione]m : *Jobbolasth ellenze . .*
 211. arguendos : *fegelmazende el*
 212. (25. b.) laudabile testimonium : *dijcheretes tanobizonsa*
 213. sint expropriati : *sajjatnekil*
 214. voueo : *igerem*
 215. promitto : *fogadom*
 216. (26. a.) eorum vilitas : *hijvansaga*
 217. attendatur : *zamlaltassek*
 218. habitus : *kapa*
 219. Coloris cinerei seu ærei : *Egh-zijne vel hamvzine*
 220. vsque ad tibias siue calces attingat : *Bokajj Zarajj jjsse illesse*
 221. super thibias : *bokajjanak felete*
 222. extremum eius : *veje capuchnak*
 223. (26. b.) correspondeat : *felelijen.*
 224. proportionalis : *hasonlatos voltha*
 225. habitus protendatur : *zelesseb leijen*
 226. circa scapulas : *vallaajj*
 227. rugatos vel crispus : *ezzeded-teth ranchos*
 228. rudis : *goromba*
 229. reducere ad vniformitatem : *Egenllesegere ho:nj*
 230. Excessus : *fogjadkozasa*
 231. reprimatur : *zorojtasseg*
 232. ex rationabili causa : *okos okbol*
 233. (27. a.) pulvinaribus de pluma : *tollvolbolchijnalth*
 234. sine vrgente : *kezerejte*
 235. ab omni cocto : *fettel*
 236. computant : *zamlaltatnak*
 237. indistincte : *valogatasa nekil*
 238. sandalia : *Solija*
 239. (27. b.) cum . . . maturitate *Er Erkulczchel*
 240. vnanimiter : *Egetembe*
 241. sacrificium : *aldozattia*
 242. gestus : *Indolatok ok ar*
 243. leues : *kunijv*
 244. dissolutos : *fesleth*
 245. Tractim : *vonva*
 246. (28. a.) incepta : *kezdven*
 247. possunt dispensare : *kegezmethe-nek*
 248. arbitriari : *velekedni*

207. Vö. 239. és NySz. : ért-erkölcsű, MKönyvszemle 12 : 100—110.

209. Olv. *bizontság vëtt*, s vö. 34.

210. Az *ellenze . . .* szó vége olvashatatlan.

211. A szó alakját nem tudom megmagyarázni.

212. *tanobizonsa* tollh. *tanobizonsag* h.

216. *hijvansaga* tollh. *hijtvansaga* h.

220. *Bokajj*, olv. *bokáj.*

222. *capuchnak*, olv. *kapúcznak* s vö. NySz. *kapúcium*.

225. *leijen*, olv. *lëjën* vagy *lëjën*, s vö. TMNy. 631 : «a mai lëgyën . . kétségkívül *lëjën, *lëjën ill. *lëjën, *lëjën volt valaha.» Ez az adat sehol másutt a nyelvtörténetben nem fordúl elő; az *y* : *j* értékére vö. 80. sz. alatt.

235. *fettel*, olv. *fëttël* «föttöl».

239. Vö. 207.

242. *ok ar* érthetetlen tollhiba.

247. Tollh. *kegelmezhetnek* h.

249. *continuantibus: Gjakolltak*
 250. *matricibus ecclesijs: megjjes heghazhoz*
 251. *secundum delicti exigenciam: Mioltazerint*
 252. *notorie: Niluan*
 253. (29. a.) *in estate: Njarba*
 254. *in festis simplicibus: keznapokba* [ijanak
 255. (29. b.) *non littigent: haborog-*
 256. *contendant: vethekedjenek*
 257. (30. a.) *alicubi commorare: lakozijanak* [tessnekoko
 258. *nisi causa excusabili: Megmen-*
 259. (30. b.) *neque defferant litteras ad bancas: hochocnak helijere*
260. *per quas transitum faciunt: altalmennek*
 261. (31. a.) *prolixi itineris: huzzu voltaert*
 262. *negocij vrgentis: zozzes kezeyuen*
 263. (31. b.) *questum: kereses*
 264. *oblaciones pecuniarum: felvitele*
 265. (32. a.) *compotum: zamoth*
 266. *passim: kezenseggel sellel*
 267. (32. b.) *ex opinione: veleke*
 268. (33. a.) *quid et quantum permiserit: hog*
 269. *cum protestate: Jobizonsaggal*
 270. *cum idonea caucione: alkolmas menedekel*

249. *Gjakolltak*, vö. 383. alatt *gjakollasabol*: frequentie; mindkettö a *gyakorl* igéből; a hangváltozásra vö. *salló*: sarló, *pullag*: parlag, *selleg*: serleg, ZOLNAI Nyelveml. 207.

250. *megjjes heghazhoz*, olv. *megyés egyházhoz* s vö. NySz.; a *h* fölösírására vö. ZOLNAI Nyelveml. 141, 240; MELICH, Gyöngy. szót. tör. XXXIV és e glosszák közt 259, 364, 413; a *h* kihagyására pedig 313.

258. Félíg megírt glossza; értsd: *okából*.

259. *hochocnak helijere*: ad bancas. A glossza megértésére ide írom az egész latin részt: «Item fratres euntes ad uias non audeant secum ducere bursarios neque defferant litteras ad bancas. Si quis vero sine superioris licencia contrarium facere persumpserit . . . puniatur.» A glossza-író az *ad bancas* fölé «hochocnak helyere» szót írt. A kézirat egy későbbi olvasója, de mindenesetre még a XVI. században, a lap szélére ezt jegyezte: «pens ado heli Bankas». Ez a később író barát már nem értette a glosszát s azért újat írt. Kérdés, mi lehet ez az adat. Én következőleg magyarázom: A «hochocnak helijere» glosszában a *h* fölösen van írva (vö. *hoka*: oka 364, 413; továbbá a 250. sz. alatti jegyzetet); a megmaradt részt aztán *ocsoknak helyére* kifejezésnek olvasom. Az *ocsoknak* szerintem egy a Schlägli szójegyzék *ocsk* adatával (tessera 2082. sz. alatt; lásd még DIER. Nov. Gl. eyn worp tafele), a mely meg egy az előttünk jól ismert *ok*-, *okcs*-, *os-tábla* szóval (vö. NySz., Nyr. 7: 289, MELICH: Gyöngy. szót. tör.).

261. *huzzu*, olv. *husszú*; zártabb magánhangzóval van még meg az Ehrenfeld- (ZOLNAI Nyelveml. 93) és a Tih. c.-ben, továbbá a Schlägli szójegyzékben.

262. A szó világosan így van írva; azt hiszem tollhiba *zvksge kezereijtven h* s az *r* rövidítő jele csak tévedésből maradt el, vö. 416.

266. *kezenseggel*, olv. *kézénseggel*; ez a glossza át van húzva, s utána *sellel* van írva, vö. NySz. *szélllyel*.

267. Tollh. *velekedés h*., vö. 296.

271. cum . . . sedulitate: *zorgalmazatos*
272. (33. b.) secundum . . . quantitatem: *Miuoltazerint*
273. fauorabiliter: *Niaiassagol*
274. (34. a.) Occupacio: *foglalas*
275. recompensacio: *megfizetes*
276. industriam: *bevlchesegek*
277. artem: *tvdomanijok*
278. cum corporis validudine: *eges-segevel*
279. persoluere: *fijzethnj*
280. opprimere: *getvnyj*
281. (34. b.) ad labores . . . competentes: *alkolmas mukara*
282. ne ociose tempus in vtiliter consumant: *Emessek [kara]*
283. ad labores manuales: *kezemun-*
284. negligentes: *Twniak*
285. debite subiciant pene: *alkolmas ki ala vettessenek*
286. hore prime diei sequentis: *az ketvetkeze Else orajj*
287. congruam: *alkolmas*
288. (35. a.) secundum delicti exigenciam: *Miuolta zerint*
289. submitte: *lassu*
290. recompensacio: *fijzetese*
291. Igerije
292. (35. b.) sponte: *Enkenniken*
293. (36. a.) alienos: *idegeneknek*
294. cordis rancorem: *dagalijath*
295. pertendat: *Igekezijen*
296. (36. b.) Cuius arbitrio: *Itelethij velekede*
297. nullus frater per se vel per alium inducat personam aliquam ad faciendam vel ordinendam elemosinam: *inchijen*
298. absque scrupulo consciencie: *eztekele*
299. vel illius: *vag annak*
300. (37. a.) experienciam certam: *bijzonsag veuen*
301. mutuo: *Nijnjebe*

271. Csakis kódexbeli szó, vö. NySz.

276. 277. A megfelelő latin rész így hangzik: «qui habent gratiam laborandi. id est industriam et artem».

281. *mukara*, olv. *mukára*; lehet, hogy csak tollhibából maradt el a rövidítő jel, vö. 283.

282. *Emessek*, olv. *emészsék*.

285. Olv. *alkolmas kín alá vettessenek*.

292. Ennek a glosszának a megértésére álljon itt a megfelelő latin szöveg: «Et nil omnino procurent sibi fratres sine suorum licencia prelatorum. Si autem sponte oblata reciperint. statim suis significant prelatibus». A sponte felett *Enkeñiken* (= enkenniken) glossza áll; ezt a glosszát kétféleképp lehet értelmezni; olvashatni «*én kényi kén*» (önkényeként)-nek is, de a latin szövegből ítélve helyesebb ez adatot «*én kényik-ént*»-nek olvasni. Vö. Bécsi c. *kénkén*; sponte, SIMONYI Nyr. 14: 533, TMNy. 685.

293. A *-nek* ragra vö. hogy az *alienos* a «*quos alienos reputant*» mondatban fordul elő.

296. *velekede*, olv. *velekedési* s vö. 267.

298. A glossza vége igen nehezen olvasható, valószínű, hogy *eztekeles-t* (észtekélés) akart a szerző írni.

301. Ez a glossza háromszor fordul elő (373, 384. sz. a.), mind a

302. obseruacione striccioni nostre professionis: *sorosakabak*
 303. (37. b.) singillatim: *egenkin*
 304. de peccato inobediencie contumacis: *dagalijus Engedelense*
 305. proprie rerum detencionis: *Tulaudonmarhanak tartasa*
 306. Lapsus carnis: *Testj esetbul*
 307. furto rei notabilis: *Jeles marhanak vrozasa*
 308. Inieccionis manuum violente: *Ere sak zerin valo keznek*
 309. falsi testimonij: *hamos tanosag-tetel*
 310. composicionis: *zeresebel*
 311. proieccionis: *vesebel*
 312. publicacionis libelli famosj: *hamos levelmek vetesebel*
 313. (38. a.) falsificacionis sigilli cuiuscunque persone notabilis: *Jeles zemelnek pechethenek amossajtasa*
 314. false criminacionis: *vadolas*
 315. infamiam: *hirevezesere*
 316. contumax: *dagalijos*
 317. congruis interuallis: *alkolmas ide kezbe v*
 318. si fratres antiqui hostis fallacia procurante: *kijztesenek*
 319. attendant: *esekbe*
 320. de tactibus . . . enormibus: *zertelen illetesbel*
 321. consuetudinarie: *zokaskeppen*
 322. canonicè monitus: *terven zerint intetek*
 323. de lapsu carnis: *testj-esetbel*
 324. (38. b.) ausus fuerit: *Mereskedendik*
 325. uiciosus: *binesnek*
 326. errans et subuersor: *Teuelge Elfordojto*
 327. pro absolucionis beneficio: *odozasnak tistejert*
 328. (39. a.) itineris socium: *vtonijaro*
 329. exceptis casibus: *Esethbel*
 330. enormi excessu: *Esetbel*

háromszor a *mutuus* szó felett áll s *nijnjebe*, *nijenjebe*, *nijenebe* alakkal van írva; *nyényébe*-nek olvasom, de megfejteti nem tudom.

302. Olv. *szorosabbak*?

304. *Engedelense* tollh. *Engedtlenség* h.

305. *Tulaudon*, olv. *tulajdon*, tulajdon.

307. *vrozasa*, olv. *urozasa*, vö. 333 és NySz.

309. *hamos*: hamis; glosszáinkban csak is ez az alak fordul elő; maga az alakváltozat egyébiránt csakis a kódexirodalomban van meg, vö. NySz., MTsz. és ZOLNAI, Nyelvml. 88.

311. *vesebel* tollh. *vetesebel* h.

312. *levelmek*, olv. *levélnek*; *amossytasa*, olv. *hamossajtasa*: a *h* ki nem írására vö. MELICH. Gyöngy. szót. tör. *urok*: hurok, bár ennek *h*-nélküli népnyelvi alakja is van, vö. MTsz.

317. A *v* kihuzatlan tollhiba, vö. azonban 399. sz. a. «interuallis: kezbe *vetessel*».

318. *kijztesenek*, olv. *kisztesésének*, s vö. NySz., SZAMOTA: Szalkai L. glosszái NyK. 25: 455.

319. A *vegyék* az író gondatlanságából maradt ki; alakja talán *vejek* lehetett? (vö. 225. sz. alatt).

325. A *binesnek* glossza át van húzva.

331. Inobediencia contumax: *dagalijius engedet*
lijius engedet
332. perfidia heresis: *hitetlen Ereks*
seg
333. furtum rei notabilis: *Jeles*
marhanak vrozasa
334. notorie: *Niluan*
335. sint priuati: *foztottok*
336. priuacio: *fostasa*
337. executio: *keuetese*
338. testificatio in iudicio: *tanobi-*
zonsagtelet
339. (39. b.) excessus: *vetek*
340. rei euidencia manifestus: *Ni-*
luan valo dolog latasaval
341. vlcera vel apostemata: *fet ...*
fekелеkke mirigh
342. (40. a.) sew libellos famosos
 ediderit: *hirueste leueleth zir-*
zend
343. exponendo: *vetven*
344. in infamiam: *hirevestesere*
345. scienter: *tudvan*
346. infamauerit: *dragalmazant*
347. dissensionem: *velekedes*
348. (41. a.) expedite loquitur: *aka-*
dozwa zolh
349. secundum delicti quantitatem:
Miuoltazerint
350. enormiter: *hektelenel*
351. mutillauerit: *Tagol*
352. arma offensionis: *oltalmazouas-*
nak
353. (41. b.) conspiracionem: *tanatz-*
koznanak
354. fratribus incorrigibilibus: *feg-*
hetetlen
355. sine dispensacione: *kegelmezezs*
nekil

331. A helyes alak *dagalijius engedetlenség*, vö. 304. sz. alatt.

332. *Ereksseg* tollh. *Eretnekseg* h.

333. Vö. 307.

341. *fet* kihuzatlan tollhiba; a *fekелеkke* ki van huzva s az «apostemata» alá *mirigh* van írva. A latin *apostemata* hibás fordítására egy érdekes írásbeli tévedés van a Gyöngy. szót. tört. 3676. száma alatt.

342. *zirzend*: ediderit, vö. NySzt. *szérvés*: editio.

346. A megfelelő latin rész így hangzik: «quicumque frater quamcunque personam false et scienter (*tudvan*, vö. 345. sz. a.) de crimine infamauerit»; az *infamauerit* felett *dragalmazant* áll, s világos, hogy «*ragalmazand*» a jelentése. A glossza *d*-jét íráshibának tarthatnók, ha elő nem kerülne még egyszer, még pedig a 374. szám alatt így: «Linguas a detractione et murmuracione choercean: *dragalmazatol zugodastol Enhejchijek*». Ez a kétszer való határozott *d*-és írás azt mutatja, hogy a jelen esetben íráshibára gondolni sem lehet. Hasonló haugalakú szó előkerül a Gyöngy. szót. tör.-ben (*dragalas*), csakhogy ennek «*castigatio*» a jelentése. A szót egyelőre megfejtetlenül kell hagynunk.

348. *zolh* = szőlj; vö. OZORAI: Christ. 399. *hij*: voca; Szabács viad. *syron* TMNy. 631, ZOLNAI, Nyelveml. 143, 148, 235. Ide tartozik a *h* hangértéke szempontjából talán a KT. *rohtonc* adata is. — Csakis hiatustöltő a *h* a 367. számrú glosszában (*reahoc kejjaltas*).

353. A latin rész így szól: «Quicumque frater per maliciosam concordiam vel *conspiracionem* aduersum aliquem maxime prelatum se exerit. tribus mensibus carceri mancipetur».

356. (43. a.) nullus frater . . . faciat colligaciones: *fondolodas*
357. (46. b.) eleccio successoris: *rtanna valo valastas*
358. (47. b.) competens literature: *alkolmas irastudo*
359. (48. b.) tirannizando: *kegetilenedven*
360. puniendo: *geteruen*
361. Calumpniando: *pathuarkokvan*
362. discordiam: *haburosagoth*
363. promte obediencie exhibicio: *kez Engdelm tetele*
364. iuste causa recurrendi: *igaz folyamasnak hoka ez*
365. est annexa: *Ragazkodoth*
366. alia parochialia officia: *Eghazij dolook*
367. domino reclamante: *reahoc kejaltas*
368. (49. a.) propter societatem inhonestam: *zertelen nyjassagnak*
369. importabilem: *Elviselhetlen*
370. rudibus: *goromba*
371. non puniendo et amarizando: *Nem geteruen kesergethuen*
372. recta intencione: *igekezetbel*
373. mutuam charitatem: *Nijenjebe*
374. Linguas a detractatione et murmuracione choercent: *dragal-massatol zugodastol Enhejchyek*
375. superfluitatem: *felettevaloth*
376. suspicio: *Gjjanosago . .*
377. compaternitas: *komasag*
378. interdicitur: *tiltatik*
379. (49. b.) suspecta consorcia: *ket-seges*
380. suspicio: *djjanosag*
381. ex genere actus: *Nemebel dolognak*
382. ex circumstantijs Loelj: *heleknék korniul alla*
383. frequencie: *gjjakollasabol*
384. ipse et socius eius libere possint se mutuo uidere: *Njjenebe*
385. a suspectis personis: *ketseges zemelektel*
386. a . . prolixis colloquijs: *terechelesektel* [*chjjanak*]
387. monasteria monialium: *Apa-*
388. (50. a.) compaternitas contrahenda: *fogadasa*

356. *fondolodas* ismeretlen adat; *fondorl*: *fondoll* igéből képzett reflexivum lehet, vö. 106. számú glosszát, a hol szintén a «colligatio» van értelmezve s erről lásd az 1. számú jegyzetet.

361. Olv. *patvarkodávn*.

362. *haburosagoth*, olv. *háburóságot*; eddigi tudásunk szerint vagy *háburú-t*, vagy pedig *háboró-t* mondtak a régiek; vö. 79. sz. alatt: *haboro sag*, továbbá NySz. és ZOLNAI, Nyelveml. 163.

364. *hoka*, olv. *oka*, vö. 250, 259, 413.

366. *dolook*, tollh. *dolgok* h.

367. *reahoc*-ról lásd a 348. számú jegyzetet.

368. *nyjassag*, vö. NySz., Melich: Gyöngy. szót. *nyájás*: *nyáss*.

373. Vö. 301, 384.

374. Vö. 346.

376. A *-go-* szótag után *s* forma betű látszik, de biztosan ki nem vehető.

382. *alla* félbe maradt glossza, értsd: «*dllásdból*».

383. Vö. 249.

384. Vö. 301. 373.

389. *compaternitatem contraxerit*: fogadan
 390. *idoneus*: *Alkolmas*
 391. (50. b.) *a suis magistris*: *prelath*
 392. *viderint esse idoneos*: *alkolmasnak*
 393. (51. a.) *condere*: *zezeznj*
 394. *reucare*: *meghinj*
 395. *execucioni debite demandentur*: *Alkolmas kevetsegel pochjyolattasse* . .
 396. *cuiuscunque condicionis*: *allapadbolle* . .
 397. *in omnibus hijs statutis suis*; *zerzesekbel*
 398. *trina admonicione*: *harom Intessel*
 399. *interuallis*: *kezbe vetessel*
 400. *rebellis*: *dagalijos*
 401. *extiterit*: *leend*
 402. *inuoiabiliter*: *Megzekhetetlen*
 403. *insolentes*: *sokhatatlanokoth feghetlenek*
 404. *contumacia exegerit*: *dagalijossa kevetendj*
 405. (51. b.) *expressas commutent*: *kijelenteketh Elvaltozhassak*
 406. *nec relaxent*: *Ne engegyje*
 407. *edificacio*: *Epvles*
 408. *impotencia*: *tehetlenseg*
 409. *ex . . . remissione*: *meghagjyasaba*
 410. *soluatur*: *feseltesseth*
 411. *notabiliter*: *Jeleskeppen*
 412. *tranquillius*: *chendeskeppen*
 413. *Ne ignorancia sit occasio delinquendj*: *tudatlansag hokaveteknek*
 414. *legislator*: *kurvinzeze*
 415. (52. a.) *ad id assignatum*: *ijezzeteth* [manyokol
 416. *nostre provincie*: *az mi tato-*
 417. (55. a.) *in publico*: *Nilvan*

SZÓMUTATÓ.

ad 104, 156.
 adósság 193.
 agg 66.
 akadozva 348.

akarat 154, 180.
 alá 154, 285.
 alája 81.
 alatt 85, 201.

áldozat 241.
 alkalmas 109, 198, 206,
 270, 281, 285, 287, 317,
 358, 390, 392, 395.

389. *fogadan*, olv. *fogadand*.
 393. *zezeznj* tollh. *zezeznj h.*, vö. a *z*: *r* tollhibára 414. sz. glosszát.
 395. *pochjyolattesse* . . . e glosszáról csak annyit tudok megállapítani hogy végéről hiányzik a *k* betű (-*tassék*).
 396. A szóvégen ievő *le* . . . ugyanolyan íráshiba, mint a milyen van a 37. számú glosszában.
 404. Olv. *dagályosság*.
 410. *feseltesseth*, olv. *fesültéssék*, s vö. *fesül*: solvor NySz.
 413. *hoka*, olv. *oka*, s vö. 364, 250, 229.
 414. *kurvinzeze* tollh. *turvinzerze h.*, olv. *törvínyszérezé*; a *z*: *r* tollhibára vö. 393. sz. alatt.
 416. Mind az *a*-ról (*ta-*), mind pedig az *o*-ról (*-ok-*) elmaradt a rövidítő jel, olv. *tartományonkból*; hasonló hiba van a 153. számú s talán a 281. számú glosszában is, vö. 262.

- alkalmasság 58.
 állapot 37, 77, 195, 199, 382.
 állás 382.
 általmegy 260.
 apácza 134, 387.
 árulván 157.
 az 286, 299, 416.
 azon 81.
 azonképen 91.
- bátorságos 130.
 bead 104
 bemenés 186.
 bemenő 138.
 beszéd 28.
 beveendő 188.
 birodalom 32.
 bizonság 209, 212, 269, 300, 338.
 boka 220, 221.
 bosszú 82.
 botránkozás 72.
 bölcsesség 276.
 bűnös 325.
- csak 55.
 csendesképen 412.
 cserélvén 159.
 csinált 233.
- dagály 294.
 dagályos 304, 316, 331, 400.
 dagályosság 22, 404.
 dicséretes 212.
 dolog 160, 340, 366, 381.
 drágálatos 166.
 drágálatos volta 165.
 drágalmás 374.
 drágalmazand 346.
- egészség 278.
 égszínű 219.
 egybefanyalodás 1, 106.
 egybegyűjt 5.
 egyenesség 69.
 egyenként 303.
 egyenlőképen 187.
 egyenlőség 229.
 egység 57.
 egyetembe 240.
 egyház 250.
 egyházi 366.
 éktelen 350.
 eladván 156.
 elárulván 157.
- elcserélvén 159.
 elég 143.
 elégt 43.
 elfordító 326.
 ellen 86.
 ellenez 145.
 ellenség 66.
 ellenze? 210.
 első 286.
 elválás 181.
 elválaszt 103.
 elválni 176.
 elváltoztat 46, 405.
 élvén 155.
 elviselhetetlen 369.
 elzálogitván? 158.
 emészt 282.
 emlékezet 13.
 enged 101, 204, 406.
 engedelem 363.
 engedés 152.
 engedet 49.
 engedetlenség 304, 331.
 enyhít 2, 75, 374.
 épülés 407.
 épület 59, 118, 119, 200.
 eretnkség 332.
 erkölcs 207, 239.
 erő 19, 105, 129, 142.
 erőszak 308.
 ért 163.
 értelmes 74, 208.
 ért erkölcs 207, 239.
 és 90, 118.
 eset 10, 48, 52, 54, 306, 323, 329, 330.
 ész 26, 319.
 ez 196, 364.
- fanyalodás 1, 106.
 fegyvelmez 146, 172, 211.
 fegyvelmezett 178.
 fegyhetetlen 354, 403.
 fejedelem 177.
 fekély 341.
 felel 223.
 felette 202, 221.
 felettevaló 375.
 felvétel 264.
 felvétet 51.
 feseltetik 410.
 feslett 244.
 fet? 341.
 fiú 183.
 fizetés 275, 290.
 fizetni 279.
 fogad 215, 389.
- fogadás 388.
 foglalás 274.
 fogyatkozás 230.
 folyamás 364.
 fondollódás 356.
 fordító 326.
 fordulás 25.
 fordulat 23.
 foszt 173, 335.
 fosztás 336.
 fosztatott 178.
 főtt 235.
 fudalás 18.
 futosván 21.
- goromba 228, 370.
 gyakkollás 383.
 gyakorlott 249.
 gyanúság 376, 380.
 gyötör 174.
 gyötörvén 360, 371.
 gyötreni 113, 280.
 győz 185.
 gyűjt 5.
- ha 171.
 háborog 147, 255.
 háborúság 79, 362.
 hagyás 409.
 hagyott 41, 97.
 hamis 309, 312.
 hamisítás 313.
 hamuszinű 219.
 három 398.
 hasonlatos 128, 137.
 hasonlatos volta 224.
 hatalom 154.
 hely 259, 382.
 hiába való 205.
 hír 196.
 hírevesztés 315, 344.
 hírvesztő 342.
 hitetlen 332.
 hitetlenség 183.
 hitványság 216.
 hív 189.
 hívni 394.
 hogy 99, 268.
 hosszú volta 261.
 hozzálat 99, 100.
 hozzálatás 67, 73.
 hozni: egyenlőségre hozni 229.
 hűg 35.
- idő 24, 88.
 időköz 317.

- idő szerint való szükség 88.
 idegen 293.
 igaz 364.
 ígér 115, 214, 291.
 igyekezet 372.
 igyekezik 295.
 illet 84, 220.
 illetés 320.
 incselkedik 30.
 indulat 242.
 int 27, 171, 297.
 intés 131, 144, 398.
 intett 322.
 irástudó 198, 358.
 isteni 139.
 ítélet 177, 296.
- járó 328.
 járulván 89.
 jegyez 170, 184.
 jegyzetelt 197.
 jegyzetelt 415.
 jelen 63, 65.
 jelent 123, 126, 133.
 jelenteni 122.
 jelentett 405.
 jeles 60, 61, 87, 307, 313, 333.
 jelesképen 411.
 jobbágy 33.
 jobbulás 210.
 jó bizonság 269.
 jólléhet 8.
- kápa 218.
 kapucz 222.
 kegyelmez 47, 50, 247.
 kegyelmezés 355.
 kegyesen 92.
 kegyetlen 1.
 kegyetlenkedvén 359.
 kényszerít 90.
 kényszerítő 234.
 kényszerítvén 262.
 kénytelen 44.
 -képen 132, 187, 411, 412.
 kérdezett 141.
 keresés 263.
 keresztyén 199.
 kesergetvén 371.
 kész 192, 363.
 kétség 9.
 kétséges 379, 385.
 kéz 308.
 kezdvén 246.
 kezemunkája 283.
- ki 102.
 kiáltás 367.
 kijelentett 405.
 kín 81, 285.
 kisztet 66.
 kisztetés 318.
 kívül 48, 54, 135.
 kolduló 203.
 komaság 377.
 könnyű 243.
 környülállás 382.
 kötelez 19.
 követ 404.
 követés 337.
 következő 286.
 követség 395.
 köz 317.
 közbevetés 399.
 köznap 254.
 közönséggel 266.
 különböz 98.
 különb volta 12.
- lakozik 257.
 lankadság 120.
 lassú 28, 289.
 lát 99, 100.
 látás 67, 73, 340.
 leend 401.
 legyen 225.
 lelki fuldalás 18.
 lenni 143.
 levén 63, 65, 199.
 levél 312, 342.
- magyarázás 127.
 marha 305, 307, 333.
 megfizetés 275.
 megfoszt 173.
 megfutosván 21.
 meghagyás 409.
 meghívni 394.
 megkérdezett 141.
 megmentés 258.
 megszeghetetlen 402.
 megtartás 124.
 megtilt 162.
 megvádolt 121.
 megy 260.
 megyés egyház 250.
 mely 12, 15, 111.
 menedék 270.
 menés 186.
 menő 138.
 mentés 258.
 merészkedik 324.
 mi: noster 416.
- mi 20.
 miatt 116.
 minden 119.
 mirigy 341.
 mi volta 164, 251, 271, 288, 349.
 munka 281, 283.
- nagyobb 80.
 nap 85, 150.
 ne 46, 406.
 negyven számú nap 150.
 negyvenvaló 140.
 nehéz 151.
 nélkül 9, 38, 119, 149, 213, 237, 355.
 nem 63, 65, 143, 371.
 nem: genus 381.
 neveltet 70.
 nevezetlen 182.
 nyájasság 273, 368.
 nyár 253.
 nyáasság 368.
 nyényébe 301, 373, 384.
 nyilvánban 133.
 nyilván 169, 252, 334, 340, 417.
- ocsk 259.
 ok 53, 61, 232, 242, 258, 364, 413.
 okos 53, 232.
 oldozás 327.
 oldozat 64.
 oltalmazó 136.
 oltalmazó vas 352.
 óra 286.
 orozás 307, 333.
 önkényt 292.
 öregbül 71.
 összeszedett 227.
 ösztökélés 298.
- panaszlás 95.
 panasználni 16.
 pápai 17.
 patvarkodván 361.
 pecsét 313.
 perlő 96.
 pochyolatassék? 395.
 prelát 391.
- rágalmaz? 346.
 rágalmazás? 374.
 ragaszódik 365.
 ránczos 227.

- reájok 367.
rész 80.
- saját 213.
segédség 39.
sólya 238.
szabad 193, 195.
szak 308.
szakadás 56.
szám 150, 265.
számlál 217, 236.
szár 220.
szedetett 227.
szeghetetlen 402.
széles 225.
széllyel 266.
személy 313, 385.
szenved 168.
szepőtelen 125, 167.
szerez 76, 342.
szerezni 393.
szerint 24, 58, 85, 88, 177,
194, 251, 272, 288, 308,
322, 349.
szertelen 320, 368.
szerzés 14, 45, 118, 119,
310, 397.
szerzett 24.
szerző 414.
színi 219.
szokás 175.
szokásképen 321.
szokhatatlan 403.
szól 348.
szóló 31.
szorgalmazatos 271.
szorít 231.
szoros 302.
szószóló 31.
szükség 88, 90, 135, 262.
született 194.
- tag 56.
tagol 351.
tanács 1.
tanácskozik 353.
tanú 116.
- tanúbizonság 212.
tanúbizonságtétel 338.
tanúságtétel 309.
tartás 124, 305.
tartomány 416.
tehetetlen 93.
tehetetlenség 408.
terécselés 386.
természet 85.
természet szerint való
nap 85.
testi 306, 323.
tétel 309, 338, 363.
tévelygés 191.
tévelygő 326.
tilt 161, 162, 378.
tiltás 86.
tiszt 327.
tiszteletlen 29, 83.
titkon 108, 117.
tollú 233.
történet 11.
törvény 48, 54, 194, 322.
törvényszerző 414.
tudatlanság 413.
tudó 198, 358.
tudomány 277.
tudván 345.
tulajdon 305.
tulajdonítani 153.
tunya 284.
- úrvár 36.
utánna való választás
357.
utonjáró 328.
út 220.
- vádol 110.
vádolás 107, 314.
vádoló 114.
vádolt 112, 121.
vagy (vel) 299.
vala 15.
valami 41.
válás 181.
- válaszképen 40.
választ 103.
választani 62.
választás 102, 149, 357.
választott 6.
vall 129, 142.
váll 226.
válni 176.
való 48, 54, 68, 77, 85, 88,
132, 140, 149, 205, 308,
340, 357, 375.
válogatás 38, 237.
válogatásképen 132.
változtat 46, 405.
vas 352.
veendő 188.
vég 222.
vélekedés 267, 296, 347.
vélekedni 248.
velős 4.
vendégség 34.
vesztés 315, 344.
vesztő 342.
vet 81, 285.
vétek 3, 329, 413.
vetekedik 148, 256.
vétel 42, 264.
vetés 311, 312, 399.
vétet 51.
vetőzés 94.
vett: biztonyságvett
209; szokásvett 175.
vetvén 343.
vevén: eszébe vevén 26;
biztonyság vevén 300.
világi hír 196.
viselhetetlen 369.
viszette való 68.
volta 164, 165, 224, 251,
272, 288, 349.
vonva 245.
- zálogítván? 158.
zendülés 78.
zűgödés 374.
zsiros 4.
zsolozsma 139.